

בידם יכולת בחיריי לעבור עליה או לאו. ואם נאמר שאין ביד בחירתם יכולת לעבור עליה הנה כבר תתבטל פנת הבחירה אשר עליה העולם עומד וצורך כל התוכחות והמוסרים הכתובים בתורה שכלם לא נאמרו אלא לבלתי עשות את כל המצות והפר בריתם. והנה על כרחינו אנו צריכים להודות שהם יכולין לעבור על השבועה מכח אפשרותם אף על פי שאינם רשאים מפאת שבועתם. והנה כאשר יונח האפשר ההוא נמצא הרי יקרה מהנחתו בטל והוא ביטול כל הכתובים המעידים שלא יתבטלו חומרות השבועות הללו לעולמי עד ושלא ישבתו העם הזה מהיות גוי בפניו כל הימים. וקשה עוד מזה מה שנתבאר מפי כל הנביאים ומפאת הנסיון שכבר עברו כלם לעבור אלה והפר ברית.

והנה אם כן לפי המונח בטלה גם כן שבועת האלהים הסמוכה עליה וכבר אבדה התקוה ח"ו. ואם תאמר אין מצורך הקיום הנצחי שמירת השבועה כי אם מציאותה לבד כי אחר שנשבעו לו כבר זכה עליהם בכח שבועתם לכוף ולהכריח אותם על קיומה כמו שאמר על ידי יחזקאל (כ) חי אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוח עליכם מה שלא יעשה כן זולתה. הנה זו באמת קשה מן הראשונה. כי יש לשאול אם יש לו יתברך עליהם דין שבועה זו או לאו. ואם תאמר שיש לו עליהם דינה כלומר שהם חייבים לשמור ולעשות את כל דברי התורה מעצמם ושבועה זו חומרא יתירה היא כמי שמשביע ^{לחבירו} לפרוע לו חובו. הנה השבועה הזו אצלו יתעלה היא שבועה בטלה כי ההכרח ההוא שיש בידו לעשות להם מכח השבועה הוא עצמו יכול להכריחם מבלתה כי מה טעם שישביע אדוני הארץ אחד מעבדיו שיפרע לו חובו כדי שיוכל לכוף על פרעונו כי הנה בזולת השבועה יוכל להכריחו אדרבה מוטב שיכריחם בלי שבועה ממה שיכריחם אחר עבור אותה. ואם נאמר שאין לו עליהם דין שבועה זו הנה באמת השבועה עצמה היא תחלת האונס ועקרו כי הוא יתעלה

שזכרנו ובזולתו שהיו כל הנפשות העתידות נמצאות במעמד ההוא והמה קיימו וקבלו עליהם להשלים ולקיים עד סוף כל הדורות. אבל עדין יש במאמרם זה עיון רב לדעת איך היו הנשמות שם בלי גופות כי חבור הנפש והגוף מהכרחיות האדם הנמצא אצל המצות הוא ומעצמות מהותו. וכמו שבא בתורה בפירוש אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (ויקרא י"ח) ירצה שאין חובת מעשה המצות נמשכת רק בהיותו אדם כלומר מחובר מגוף ונפש ובהפרדם זה מזה אינו אדם ואינו בכלל וחי בהם כי במתים חפשי וכמו שאמר החכם באשר הוא סוף כל האדם (קהלת ז') וכמו שיבא בנעילת השערים ב"ה.

^{לחבירו}

ועוד שהרי הוא מבואר שהתורה והמצוה חובת הגוף הם וגופא ודאי בהפקרא ניחא ליה ומן הדין אין חבין את האדם שלא בפניו והיה הוא צריך להיות שם לקבל עליו וכבר אמרו כתובות (י"א). קטן שנתגייר מטבילין אותו על דעת בית דין ואם הגדיל יכול למחות וכל שכן כשלא היה שם כלל. גם מה שאמר שהיו שם אוכלוסא כוללות כל הדורות וכל הפרצופין כי על כן אמרו כי הרואה אוכלוסא שיש בה שש מאות אלף רגלי יברך בא"י חכם הרזים (ברכות נ"ח). כי מעתה אי אפשר להמצא שום אדם בדורות הבאים שלא היה שם בדמותו וצלמו בגופו ונפשו ושלזה אין בשום אדם יכולת למחות במה שקבלו כלם בהר סיני באלה ושבועה. הנה אלה גם הם דברים קשים על השכל לקבלם והנם חלושים לתלות בהם שאלה כזאת אשר בה ועליה תלוי קיום ועמידת הברית והשבועה אשר לו יתעלה עמנו תחת שבועתנו זאת שאנו מושבעים עמו דהא בהא תליא וצריך קיום וחזוק גמור שלא יופרו לעד לעולם כמו שאמר אם ימושו החקים האלה מלפני נאם יי' גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים:

ואולם אנכי מעורר על חומר השבועה הזאת והנחתה ספק עצום שזה תארו. שבועה זו שאלו הנשבעים מושבעים ועומדים בה לא ימנע משיש

הוא חק מוטבע בהם יותר חמור ויותר חזק משבועה:

וכדי שיתבוננו בו רבים נעריך עליו משל נאות ומסכים לפי ענינו. הרימותי בחור מעם פקח ובעל זרוע בפקחותו עקב אנשים ובאנו שרה על נגידיהם על כן שנאו אותו שרים רבים וישטמוהו בעלי חצים ולא מצא מנוח לכף רגלו עד שבא להסתופף בחצר בית המלך לחסות תחת כנפיו וישנס את מתניו להתחזק בעבודתו ושמירת ביתו ועשה כרצונו והצליח עד שנשא חן בעיניו ויט אליו חסד ויאמר לו עמוד על משמרתך והזדרז על עבודתך ואשימה עיני עליך להצילך מכל אויבך הקמים עליך ועוד אתן לך עושר ונכסים לרוב ואגדיל את כסאך למעלה וכבוד על כל השרים ואתנה בריתי על כל הדברים האלה ביני ובינך ובין זרעך עד עולם רק אם ישמרו בניך את דרכם ללכת אחריו בכל עבודת הבית ומשמרתו והשבע על הדבר הזה. וישמע הבחור וייטב בעיניו וישתחו לפניו וקבל עליו עבודת המלך ופקידות ביתו עם כל תנאיו ויעבוד אותו הוא ובנו ובן בנו והצליחו בעבודתו ויגדלו עד מאד ובנו ערים וישבו והרבו עבדים ויקבצו עושר וכבוד ונכסים עד כי חדל לספור. ודור רביעי או חמישי כאשר שמנו עשתו מאסו בעבודת המלך ומשמרת ביתו מיאנו בשירותו ויפרו בריתו ומיחו במה שעשה אביהם הראשון מקבלת עול מלאכת המלך ושבועתו ופקפקו בה לאמר מי נתן כח ביד אבינו למכור אותנו ביד המלך לצמיתות הלא לנו ולבנינו רשות ויכולת לשוב מאחריו ולעזוב עבודתו והיינו נקיים מאלתו. ויאמר להם המלך עתה כדבריתכם כן הוא אמנם אם הנקה תנקו מהיות עבדים לפני גם אנכי נקיתי הפעם מכל מה שהבטחתי לכם בנדרי וכל מוצא שפתי וילכו לדרכם גם המלך נסתלק מעליהם ויעבור כרוז בכל מלכותו כי האנשים ההמה אינם תחת משמרתו ושלא יטלו עוד פרס מאתו גם העביר מהם כל כבודו וישמעו כל השרים אשר היו אויביהם מלפנים ויקומו עליהם ויהרגו אנשיהם וילחמו בעריהם ויקחו את כל

בקש אותה מידם ועל ידי נביאו השיא ופתה אותם עליה ומה טעם שיכריחם לעשות דבר שהוא הכרח ופתה אותם להשבע על עשייתו אם יתיר לעצמו האנסות על השבועה יתירהו בלא שבועה דמאי דעביד הא נפל בהא. ועוד שאם כן אין לו עליהם רק דין השבועה לבד לא עקר התורה והמצוה. שאתה אם יש מחברך אצלך מנה ונשבעת לו לפרעו ביום פלוני הנה כשעברת על השבועה יש לו עליך שני דינים. האחד חיוב הממון עצמו והשני חיוב השבועה. אמנם אם נשבעת לתת לו דבר שלא נתחייבת לו הנה כשתלקה על השבועה שעברת ודאי תפטר מן הממון וכן גם כן כשנענש דין עוברי שבועה לבד כבר נפטר מהתורה והמצוה ואין לו עלינו שום חיוב עליה כמו שיראה מהכתובים שזכרנו ראשונה ומה זה שאמר יחזקאל אחר המאמר הנזכר והבאתי אתכם אל מדבר העמים וגומר. והבאתי אתכם במסורת הברית (שם כ'). עוד אמר במקום אחר ועשיתי את אשר בחקי תלכו ומשפטי תשמרו ועשיתם (שם ל"ו) והנה מכל אלו הצדדים יראה בבירור שאפילו יניחו שהיה ביד האבות כח להשביע לבנים לא היה כח בשבועה ההיא להמשיך בחבלי מציאותה ובעבותות קיומה הדבוק הנצחי ההוא שרצו שיתלה בה:

האמנה כי לדעתי אין דבר השבועה הזאת כמו שחשבו רבים ואין קיום ונצחיות ברית השם יתעלה ואהבתו עם האומה הזאת תלויין בחומרתה אבל הוא קיום ודבוק טבעי הכרחי גדול וחזק ממנו לא ישוער בטולו בשום צד וענין בעולם. והוא מה שיחייב חק וטבע כל נמצא שלא להפרש מחייו ומה שישים ברית כרותה לכל בעל חי שלא יאבד את עצמו שזה אם ישוער באחד מעיר וברוב הימים להפסד דמיונו יעבור החוק ההוא ויאבד את עצמו הנה באמת לא ישוער אפשרותו על כל אישי אותו המין וכמו שאמר בטלה דעתו אצל כל אדם (פסחים מ"ד וכן על זה האופן עצמו לא ישוער אפשרות הנזר האומה הזאת מאלהיה וממצותיו וחקיו בשום פנים כי

ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה וגומר (דברים כ"ו) סוף דבר כל התורה תבא ותעיד כי בהיות ישראל על משמרתם ומעמדם גם הוא יהיה בעזרם וישמור אותם וינשאים וינטלם עד העולם וכל זה בתנאי כפול וחזק מאד:

אמנם אם ישוער שזאת האומה וכל אנשיה יחדיו יבערו ויכסלו לסור מאחרי יי' ולקרא תגר על האבות הראשונים אשר הביאום בברית הזאת וימאנו בו לאמר אי אפשנו בו ולא בתורתו ויען זאת יסלק השם מהם חברתו והשגחתו ויעזבו למה שימשך להם מהשנאה הקדומה מהתקוממות האויבים הרבים לאכול אותם בכל פה ואין עוזר כמו שאמר הכתוב בפירוש ויעזבו את ה' ויעבדו לבעל ולעשתרות ויחר אף ה' בישראל ויתנם ביד שסים וישסו אותם וימכרם ביד אויביהם מסביב ולא יכלו עוד לעמוד לפני אויביהם (שופטים ב') והוא מה שיתמיד הוראתו בכל ספר שופטים. והוא אומרו על ידי ירמיה כי הנני קרא לכל משפחות ממלכות צפונה נאם יי' ובאו ונתנו איש כסאו וגומר (ירמיה א') כי אחר שהעביר כרוז שאינם תחת משמרתו הרי הם קרואים מעצמם וכח אין בידם לעמוד כי הנה הנם כעץ הגפן בין עצי היער כמו שזכרנו בשער פ"ד ובהרבה מקומות נמצא כזה וכזה. והנה כאשר ישמידום ויכלום לא יאמר ודאי שבעונש ההסרה מעליו הגיע להם כל זה השיעור מההפסד אבל חוייב להם זה מסורם מעליו בלי ספק. והוא הוא עקר הברית והאלה אשר לא תופר לעולם. כי לא ישוער לאומה שתבחר בסורה מעל אלהיה בשום פנים כמו שישוער שיבחרו כל אנשים ליחנק יום אחד ומה שאינו בחק טבע האדם לעשותו הנה הוא נחשב לנמנע גמור בחקו כמו שהיא ברית כרותה לעולם שלא יתבטלו אנשיו כלם מצד בחירתם בבטול פריה ורביה וכיוצא אף על פי שאפשר שאחד מעיר יבחר לעשות ולזה היתה הברית הכרותה בינינו וביניו ית' ברית עולם אשר לא תשוער הפרתו בצד מהצדדים.

ארצם מידיהם ויבזו את כל שללם עד אשר אבדו מן הארץ ורובם גועו והנשארים בהם דלו מאנוש נעו ועתה האמור תאמר למלך בליעל לומר שהענישם כל זה העונש על שסרו מעבודתו בהיות לאל ידם לסור אחר שלא היה כח באביהם להחליט אותם לעבודה ההיא. ודאי לא. כי הוא לא הענישם על סורם מעליו כלל אבל אולתם תסלף דרכם בסורם משותפות המלך אשר יסד אותם אביהם כי הם פירשו ממנו והנה גם הוא פירש חסדו וטובו מהם. והנה לזה אי אפשר לשער בשום בעל שכל שיסכים בדעתו לבטל החברה והשותפות הזה ולהפר בריתה בשום צד אבל חוייב שברית כזאת אם תהיה במציאות לא תופר לעולם כמו שהוא ברית כרותה על כל בעל שכל שלא יאבד נכסיו ושלא יהרוג את עצמו וכל שכן שיוחזק ויתקיים טבע זה הענין חזוק וקיום נצחי בהיות אנשי הברית רבי המספר מאד כעם גדול או אומה שלמה אחת. וכן בעינו הוא ענין קורבת האומה הזאת אל האל יתעלה בלי ספק כי הנה יעקב אבינו בחור מהאבות מתחלתו עקב את אחיו שתי פעמים ובאוננו שרה עם גדולים עד שנשטם מעשו ויברח שדה ארם ועם לבן גר ובו התקוטט ובשובו נעכר להבאיש ביושב הארץ הכנעני והפרזי ולא היה לו מנוח מפניהם כי אם בבוא לחסות תחת כנפי השכינה כמו שאמר לאל הענה אותי ביום צרתי ויהי עמדי בכל הדרך אשר הלכתי (בראשית ל"ד).

והנה לפי שישרו מעשיו ועבודותיו לפני אלהיו הבטיחו לשמרו מכל אויביו ולהצליחו בכל דרכיו וכרות עמו הברית ואת בניו עמו לדור דור כמו שאמר והנה אנכי עמך וגומר (שם כ"ח) וכל הפרשה כלה תחלה וסוף. אמנם הברית הזאת עם כל תנאיו ביאר אותה באר היטב לבני בניו אם במעמד הר סיני באמרו ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וגו' והייתם לי סגלה מכל העמים וגומר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגומר (שמות י"ט) ויותר מבואר בפרשיות הבריתות ובמה שנתבאר באומרו ויי' האמירך היום להיות לו לעם וגומר

וכבר נמצא הענין הזה מוזכר בהגדה (שבת פ"ח.) במה שאמר מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית ואמר אם תקבלו את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאוריתא והשיבו כבר קבלוה בימי מרדכי דכתיב קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם ולא יעבור להיות עושים את שני הימים האלה ככתבם וגומר. הלא תראה כי רב אחא בר יעקב הורה על ענין זה הערעור והפקפוק לא לבנים לבד מהטעם שאמרנו כי גם לאבות עצמם בטענת אונס והכרח שהוא ערעור יותר חזק. והיתה התשובה כבר קבלוה בימי מרדכי ירצה שלא מכח השבועה ההיא עמדו עליה כי אם מהכרח חיותם שהיא חומרא יתירה הימנה שאז ראו והכירו שאם ישוער להם לצאת מתחת ידו ומשמרתו יתעלה היו כלם נכונים להשמד להרג ולאבד רגע אחד. שהפורש ממנו הוא פורש מן החיים ולזה קיימו מה שקבלו הראשונים והכוונה אל השואל ואל המשיב להורות שברית התורה והמצוה לא תופר לשום טענה בעולם שאם לא קובלה מהראשונים היה מן ההכרח לקבלה בכל דור ודור להכרחיות מציאותם ולפי ההוראה הזאת קיימו וקבלו היהודים עליהם בכל תוקף לעשות הימים ההם לעולם כי ימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם.

וכבר נתבאר במאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת כי אתנו אנחנו אלה פה היום כלנו חיים בשער פ"ט שהכוונה בו בהכרח להורות שמציאות התורה וצרכה לא היו בבחינת האנשים ההם שקבלוה מצד עצמם אבל היה צורכם מצד שהיו חיים לשעה ההיא וכן נמשך הכרחיותה לכל אשר ימצאו בחיים בכל זמן כי עץ חיים היא למחזיקים בה כמו שנתבאר זה שער פ"ט עיין עליו. והנה אם כן כל מי שהוא בחיים בכל הדורות הנמשכים הם בכלל הברית הזאת עד עולם על הדרך שאמרנו והנה על זה האופן היה זה החבור והדבוק קיים טבעי אי אפשר להנתק לעולם כמו שהיה ענין הברית אשר כרת השם יתעלה עם

העולם שלא להביא עוד מבול על הארץ כי שם באמת עקר הברית וקיומו על פי היושר האלהי היה לבלתי תמצא עוד הסבה אשר בעבורה היה ראוי להביא מבול לעולם כי הוא לדעתי אמתת סוד ברית הקשת הנראה בענן ביום הגשם למבינים אותו כמו שכתבתי במקומו ולדמיון והקשר אלו שני הענינים אמר ישעיה הנביא כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח על הארץ וגומר כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה וחסדי מאתך לא ימוש וגו' (ישעי' נ"ד). כמו שנתבאר זה יפה בסוף שער י"ד דרוש משם כי הוא ענין נכבד מאד ועל פי הענין הזה יהיה מאמר אם ימושו החקים האלה מלפני נאם ה' גם זרע ישראל ישבתו וגומר (ירמיה ל"א).

והכוונה כי כמו שלא ישוער יכולת השם על ביטול חקי שמים וארץ לא מפני שאינו יכול אבל שלא ישוער ירצה בו בשום פנים. כן לא ישוער שתשבות האומה הזאת מהיות לפניו כל הימים לא מפני חומר השבועה והאלה אשר קיימו האבות הראשונים עליה כי אם מפני שלא יתואר אפשרות הסכמתם על ביטולה בשום פנים. ומזה הענין עצמו הוא מה שסמך לאמר (שם) אם ימדו שמים מלמעלה ויחקרו מוסדי ארץ למטה גם אני אמאס בכל זרע ישראל על כל אשר עשו נאם ה'. כי הנה באמת שמים לרום וארץ לעומק בעלי שיעור ומדה הם מפאת עצמם אבל יאמר שאין להם שיעור ומדה לפי שלא נמצא מי שישערם וימדדם על אמתתם כמו שכתבנו זה בסוף פרשת מילה שער י"ח. וזהו בלי ספק סוד מאמר את אשר ישנו פה עומד היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום כי כמו שאמרנו ברית כרותה אל הכלל שלא יסכימו על הריגת עצמם שהוא ענין טבעי יותר חזק מחמרות השבועה אשר חשבוה כלל האנשים כי השבועה ההיא כבר היו אפשריים לעבור עליה וזאת לא סרה ולא תסור לעולם:

אך אמנם צריך שתדע כי עבור אלה והפר ברית יאמר בשתי מדות שהם ארבעה. אם שיהיו כלל